

УДК 811.111'373.611:616.1

Запоточна Л. І.

ВПЛИВ ГРЕЦЬКИХ І ЛАТИНСЬКИХ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТІВ НА ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ ФАХОВОЇ МОВИ КАРДІОЛОГІЇ

Стаття присвячена дослідженню англійських термінів-комполітів фахової мови кардіології. Аналізуються терміноелементи грецького й латинського походження та їх вплив на формування англійських кардіологічних термінів, а також визначено найбільш продуктивні міжнародні терміноелементи, які входять у структуру слів-комполітів англійської кардіологічної термінології.

Ключові слова: кардіологічна термінологія, терміни-комполіти, запозичення, міжнародні терміноелементи.

Запоточная Л. И. Влияние греческих и латинских терминологических элементов на формирование английских терминов сферы кардиологии. – Статья.

Статья посвящена исследованию английских терминов-комполітов профессионального языка кардиологии. Анализируются терминологические элементы греческого и латинского происхождения и их влияние на формирование английских кардиологических терминов, а также определены наиболее производительные международные элементы, которые принадлежат к структуре слов-комполітов английской кардиологической терминологии.

Ключевые слова: кардиологическая терминология, термины-комполіты, заимствования, международные терминологические элементы.

Zapotochna L. I. The influence of Greek and Latin terminological elements on the formation of English cardiologic terminology. – Article.

The given article deals with the investigation of English compound terms of cardiology. Terminological elements of Greek and Latin origin, their influence on the formation of English cardiologic terms and the most productive international terminological word components, which belong to the structure of compound words of English cardiologic terminology are being analysed in the article.

Key words: cardiologic terminology, compound words, loans, international terminological components.

Сучасна медична термінологія становить величезну надскладну макротерміносистему, до складу якої входять численні терміносистеми, які включають фахові вузькогалузеві термінологічні одиниці, клінічні терміни, номенклатурні одиниці. Відомо, що в медичній фаховій лексиці відображена тисячолітня історія розвитку медицини як науки. Давньогрецька та латинська мови сформували «кістяк», базовий матеріал для медичної термінології. Цей греко-латинський матеріал зумовив подальший інтернаціональний характер медичної термінології. В епоху середньовіччя латина була офіційним засобом комунікації у медицині. І лише у XVIII–XIX століттях вона почала замінюватися національними мовами. Але, незважаючи на виникнення значної кількості власне національних термінів, латинські та грецькі терміноелементи й терміни існують в англійській мові паралельно з власномовними одиницями, формуючи терміни-дублети, складні та гібридні утворення, терміни-комполіти. Терміни-комполіти є поширеними структурними одиницями в англійській фаховій мові кардіології (далі – АФМК), які займають помітну нішу в її словнику. Актуальність статті зумовлена необхідністю вивчення способів творення англійських термінів-комполітів фахової мови кардіології. Метою розвідки є аналіз творення термінів-комполітів у сучасній англійській кардіологічній термінології, а саме використання латинських і грецьких міжнародних елементів, визначення найбільш продуктивних термінів-комполітів в АФМК.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: дослідити проблему

термінів-комполітів; проаналізувати шляхи творення термінів-комполітів; виявити міжнародні терміноелементи, які беруть участь у творенні термінів-комполітів фахової мови кардіології, визначити їх місце в досліджуваній галузі науки. Для виконання поставлених завдань у роботі застосовано комплексну методику дослідження. Використані такі методи дослідження: метод суцільної вибірки, метод кількісних підрахунків, компонентний аналіз, аналіз словникових дефініцій. Джерелами дослідження слугували: Ілюстрований медичний словник Дорланда у 2 томах; п'ятимовний Медичний словник за ред. Г.Д. Арнаудова й Новий англо-український медичний словник В.Л. Ривкіна. Методом суцільної вибірки виокремлено 1 430 термінів-комполітів фахової мови кардіології та проаналізовано 117 терміноелементів.

Особливості вживання слів із міжнародними терміноелементами й процеси інтернаціоналізації досліджувалися українськими та зарубіжними науковцями: Г. Абрамовою, І. Білодідом, Я. Боровським, С. Гореліковою, В. Гусятинською, Т. Канделаки, І. Кочан, Т. Кияком, В. Лейчик О. Есперсен, А. Мейє та іншими. Фахову медичну лексику з міжнародними компонентами розглядали: І. Гнатишена (німецьку медичну термінологію), Д. Вольфберг (термінологію дитячих інфекцій), Л. Дубровіна (англійські медичні терміни), Т. Кирилова (дерматовенерологію), С. Маджаєва (медсестринство), І. Стоянова (травматологію), М. Токарева (нефрологію, урологію) тощо. Терміни-комполіти як номінативні одиниці вивчали такі науковці, як Л. Азарова, О. Василевська,

Таблиця 1

**Міжнародні терміоеlementи в складі
сучасних англійських термінів-композитів сфери кардіології**

Терміно-елемент	Походження	Статус	Кількість	Відсоток	Приклади
a	лат. віддалення, відхилення, відсутність	префікс	6	0,5	affibrinogenemia
ad	лат. наближення, приєднання	префікс	4	0,5	adsorbability
aemia	гр. αἷμα, αἱματος <i>haima haimatos</i> кров	суфікс	33	3	pseudoanemia macrocythemia
algia	гр. ἄλγος <i>algos</i> біль	суфікс	10	1	cardialgia sternalgia, angialgia
an	гр. αν- <i>an-</i> префікс, який означає заперечення, відсутність або протилежність	префікс	9	1	anhidremia anerythrocyte
angi	гр. αγγεῖον <i>angeion</i> судина	корінь	35	3	angiectomy, angioclast, angiolysis
aort	гр. ἀορτή <i>aorte aīro</i> = ἀείρω <i>airo</i> = <i>aeiro</i> піднімати, піднімати серце	корінь	14	1	aortotomy aortoplasty
arteri	гр. αἴρ <i>aer</i> повітря + <i>τηρέω tereo</i> зберігати, затримувати, буквально перекладається – «той, що містить повітря»	корінь	33	3	arteriectasia arteriomotor arteriography
auto	гр. αὐτός <i>autos</i> сам, сам по собі	префікс	11	1	autohemotransfusion autoreinfusion
capillar	лат. <i>capillus</i> від <i>capitis pilus</i> волосина голови	корінь	5	0,5	capillarectasia capillarioscopy
card	гр. καρδιά <i>cardia</i> серце; вхід у шлунок	корінь (початковий терміоеlement)	74	7	cardioacceleration cardioactive
cardia	гр. καρδιά <i>cardia</i> серце	Корінь (кінцевий терміоеlement)	42	4	bathycardia bradycardia bradycardia
cyte	гр. κύτος <i>kytos</i> порожнина, клітина	суфікс	29	2,5	granulocyte
dys	гр. δυσ- <i>dys-</i> префікс, який означає порушення, відхилення від норми	префікс	7	0,5	dysarteriotony dysglycemia
echo	гр. ηχώ <i>echo</i> ехо, відлуння	префікс	10	1	echocardiograph echoaortography
ectasia	гр. ἔκτασις <i>ektasis</i> розтягнення трубчастого або порожнистого органа, розширення	корінь	7	0,5	hemangiectasia phlebarteriectasia
ectomia	гр. ἐκτομή <i>ektome</i> вирізання, видалення	корінь	7	0,5	cardiectomy infundibulectomy
electro	гр. ἤλεκτρον <i>elektron</i> бурштин, під час тертя якого утворюється електричний заряд	корінь	12	1	electrocardioscope electrocardiographic
endo	гр. ἔνδον <i>endon</i> усередині, внутрішнє розміщення	префікс	7	0,5	endotheliosis endotoxemia
erythro	гр. ἐρυθρός <i>erythros</i> червоний	корінь	33	3	erythroblastemia erythrocytosis
graphia	гр. γραφω <i>grapho</i> писати, малювати	суфікс	32	3	cardiography apexcardiography, cardiokymography, echocardiography, electrocardiography, kinetocardiography, phonocardiography, telecardiography, vectorcardiography

Продовження таблиці 1

graph	гр. <i>γραφο grapho</i> писати, малювати	суфікс	12	1	hemadromograph echocardiograph
haem	гр. <i>αἷμα, αἱματος haima haimatos</i> кров +	корінь	210	19	haemagglutination haemanalysis
hemi	гр. <i>ἡμι hemi</i> в складних словах пів-, напів-, такий, що належить до однієї сторони	префікс	11	1	hemicardia hemiglobin
hyper	гр. <i>ὑπέρ hyper</i> над, зверху, надлишок	префікс	27	2,5	hyperglobulia hyperkinemia
hypo	гр. <i>ὑπό hypo</i> під, зменшення	префікс	9	1	hypoferremia hypoxyporemia
in	лат. <i>in-</i> заперечення основного поняття, <i>не-</i> ; рух усередину	префікс	7	0,5	incoagulable incompatible
intra	лат. <i>intra</i> всередині, положення всередині	префікс	9	1	intracardiac intramural
leuko	гр. <i>λευκός leukos</i> білий	корінь	34	3	leukocytotaxis leukemogenesis
logia	гр. <i>λόγος logos</i> наука, учення	корінь	9	1	cardiovasology angiology
lymph	лат. <i>lymph</i> прозора вода	корінь	13	1	lymphangitis lymphoblastosis
macro	гр. <i>μακρός takros</i> довгий, великий		7	0,5	macrocardia macrocythemia
meter	гр. <i>μέτρον metron</i> міра	корінь	21	2	erythrocytometer halometer
metry	гр. <i>μέτρον metron</i> міра, вимірювання	суфікс	6	0,5	conductometry hemadromometry
micro	гр. <i>μικρός micros</i> малий, маленький	префікс	11	1	microaggregates microcirculation
myel	гр. <i>μυελός myelos</i> кістковий мозок, спинний мозок	корінь	14	1	myeloblastemia myelopoiesis
normo	лат. <i>norma</i> міра, норма, правило	префікс	10	1	normochromia normoglycemic
oma	лат. <i>oma</i> пухлина	суфікс	16	1,5	phlebangioma angiolymphoma
osis	гр. закінчення, що означає хворобливий стан незапального характеру, ненормальне збільшення чи поширення	суфікс	57	5	elliptocytosis hemadostenosis normocytosis
peri	гр. <i>περί peri</i> коло, близько, біля	префікс	21	2	periaortic periauricular
phleb	гр. <i>φλέφ, φλεβός phleps, phlebos</i> вена	корінь	31	3	phlebectomy phlebotoclysis – phlebodynamics
plasm	гр. <i>πλάσμα plasma</i> щось утворене, оформлене	корінь	26	2	plasmacytoblast plasmocytopoiesis
poly	гр. <i>πολύ poly</i> багато	префікс	10	1	polycardia polychromemia
post	лат. <i>post</i> після, позаду, за	префікс	15	1	postcapillary postinfarction
pro	гр. <i>πρό- pro-</i> перед	префікс	14	1	proerythrocyte prothrombinase
rrhaphia	гр. <i>ράφή rharpe</i> шов, зшивання, накладання хірургічного шва	суфікс	9	1	cardiorrhaphy myocardiorrhaphy
rrhagia	гр. <i>ρήγνυμι rhegnymi</i> ламати, розривати; кровотеча	суфікс	7	0,5	encephalorrhagia enterorrhagia
tomia	гр. <i>τόμος tomos</i> розріз, розтин	суфікс	14	1	endvenectomy coleotomy
tonia	гр. <i>τόνος tonos</i> напруження, тонус	суфікс	11	1	cardiotonic vasotonia
thromb	гр. <i>θρόμβος thrombos</i> кулька, згусток	корінь	31	3	thrombectomy thromboclasia
vas	лат. <i>vas, vasis</i> судина, ваза	корінь	25	2	vasoconstriction vasodepression
Усього			1117	100%	

В. Григор'єв, О. Кубрякова, Н. Клименко, О. Селіванова, А. Суперанська, Н. Родзевич.

Дериваційні процеси в термінології кардіології викликають особливе зацікавлення. Основними способами творення термінів англійської кардіологічної термінології є афіксація (префіксація, суфіксація, префіксально-суфіксальний спосіб), конверсія та словоскладання. На сучасному етапі простежується тенденція до зростання продуктивності такого різновиду морфологічного способу творення термінів кардіології, як композиція, що уможливорює репрезентацію лексичного значення через номінацію одного нерозчленованого поняття. Композит (лат. *compositus* – складний, складений із частин) – номінативна одиниця, цілісно оформлена графічно й лексико-граматично, яка має дві чи більше ономазіологічні ознаки [5, с. 257]. Це номінації, утворені основокладанням – «поєднанням кількох основ слів за допомогою інтерфіксів або без них» [6, с. 158]. За спостереженнями О. Кубрякової, ці способи в англійській мові становлять 27,4% від інших способів [5, с. 257]. За нашими підрахунками, терміни-композити в АФМК становлять 27,1% (виокремлено 1 430 термінів композитів із загальної кількості в 5 275 усіх термінів сфери кардіології).

Складниками термінів-композитів у термінології кардіології досить часто є терміноелементи грецького та латинського походження. За Р. Беляєвим, «терміноелемент – це словосполучення, слово, морфема, її частина, які структурно вичленовуються в термінах певної терміносистеми, маючи постійну форму, регулярно використовуються для позначення одного чи кількох близьких понять або ознак понять відповідної науки, характеризуються зазначеними ознаками більше ніж в одному терміні» [1, с. 64–65]. Терміноелемент – це регулярно повторюваний і відтворюваний компонент складних похідних термінів, який посідає певне місце в структурі терміна й має стабільне узагальнене значення [2, с. 162]. На сучасному етапі міжнародні терміноелементи є одним із продуктивних способів творення термінів, бо «короткі грецькі та латинські основи, виконуючи функцію терміноелементів, нерідко позначають ознаки, які вимагають громіздких конструкцій складених слів і словосполучень» [3, с. 35]. Такі елементи мають ознаки «загальновідомості (загальнозрозумілості), частотності, соціальної значимості та психолінгвістичну ознаку оптимальної довжини» [4, с. 12].

За своєю структурою терміни-композити є с3а своєю структурою терміни-композити є складними утвореннями, компоненти яких можуть бути як власно мовними, так і гібридними, тобто такими, які містять латинські й грецькі словотвірні елементи (префікси, суфікси, корені, основи). Досліджуючи вживання грецьких і латинських еле-

ментів у складі англійських кардіологічних термінів, простежуємо їх часте поєднання в одному терміні з можливим використанням власномовних суфіксів. Наприклад, **agranulocyte** *n* [лат. *á-* відсутність + лат. *granulum* зернятко + гр. *κύτος kytos* клітина] – агранулоцит, незернистий лейкоцит; **anginophobia** *n* [лат. *angere* (ango) притискати, звужувати, душити від гр. *αἴχος ancho* душити, стискати + гр. *φόβος phobos* страх] – ангінофобія (патологічна боязнь приступів стенокардії); **areocardia** *n* [лат. *areola* *area* невелика площа, місце + *cardia* *cardia* серце] – брадикардія (знижена частота серцевих скорочень); **arteriopressor** *n* [гр. *αἴρ aer* повітря + *τηρέω tereo* зберігати, затримувати, буквально перекладається – «той, що містить повітря» + ст. франц. *сpresseure* + *-or*] – засіб, що підвищує артеріальний тиск; **hemoculture** *n* [гр. *αἷμα, αἵματος haima* *haimatos* кров + лат. *cultura* оброблення, бактеріальна культура] – гемокультура; **hemomanometer** *n* [гр. *αἷμα, αἵματος haima* *haimatos* кров + лат. *manus* рука + гр. *μέτρον metron* міра] – прилад для вимірювання кров'яного тиску; **incoagulability** *n* [лат. *in-* заперечення основного поняття, не- + лат. *coagulum* закваска, згусток + *ability*] – нездатність згортатися; відсутність здатності згортатися; гіпокоагуляція.

У слові міжнародні терміноелементи можуть перебувати в препозиції, тобто знаходитися на початку терміна, – початкові терміноелементи, інтерпозиції – у середині терміна, в постпозиції – у кінці терміна, тобто кінцеві терміноелементи [2, с. 217]. Початкові інтернаціональні кардіологічні терміноелементи – це в основному грецькі дублетні позначення латинських назв анатомічних об'єктів. При цьому латинські назви переважно функціонують в анатомії, тоді як грецькі – у клінічній термінології, наприклад, **capillariomotor** *adj* [лат. *capillus* від *capitis pilus* волосина голови + *motio* рух від *movēre* рухати, приводити в рух] – капіляроруховий, вазомоторний – такий, що стосується функціональної активності капілярів; **lymphocyte** *n* [лат. *lymphā* прозора вода + *κύτος kytos* порожнина, клітина] – лімфоцит; **ventriculonector** *n* [лат. *ventriculus* шлуночок + *fasciculus* пучок, зокрема нервових чи м'язових волокон] – передсердно-шлуночковий (атріовентрикулярний) пучок, пучок Гіса; **vertebroarterial** *adj* [лат. *vertebra* гр. *σπόνδυλος spondylos* хребет + гр. *αἴρ aer* повітря + *τηρέω tereo* зберігати, затримувати, буквально перекладається – «той, що містить повітря»] – хребетно-артеріальний; **stenocardia** *n* [гр. *στενός stenos* вузький + *cardia* *cardia* серце] – стенокардія, грудна жаба; **thrombasthenia** *n* [гр. *θρόμβος thrombos* кулька, згусток + *α-не* + *σθένος sthenos* сила, міць] – тромбастенія, тромбастенічна гемофілія; **miosphygmia** *n* [гр. *μῦς μύος mys*, *μυος* м'яз +

σφυγμός sphugmos пульс] – дефіцит пульсу, симптом Джексона; **cardiospasm** *n* [грец. *cardia* *cardia* серце; вхід у шлунок + *σπασμός spasmos* спазм] – кардіоспазм, ахалазія кардії. Варто також пам'ятати, що в анатомічній літературі можуть функціонувати латинізовані грецькі назви кардіологічних термінів, наприклад **aorta** – **aortocoronary** *adj* [гр. *ἀορτή aorte* *αἶρω* = *αἰείρω airo* = *aeiro* піднімати, піднімати серце + *κορῶνη korone* корона, утворення, подібне короні] – аортокоронарний; **arteria** – **arteriolovenular** *adj* [гр. *αἴρ aer* повітря + *τηρέω tereo* зберігати, затримувати, буквально перекладається – «той, що містить повітря» + лат. *venula* зменш. від *vena*] – артеріоловенулярний; який (що) належить до артерій і вен.

Одним зі шляхів поповнення і збагачення англійської фахової мови кардіології є використання латинських і грецьких префіксів у творенні термінів-комполітів. Змінюючи лексичне значення слова, префікси переважно не впливають на його граматичний компонент, тому похідні слова, утворені шляхом префіксації, належать до однієї й тієї самої частини мови. Наприклад, **pericarditis** *n* – перикардит (запалення перикарду) та **endopericarditis** *n* – панкардит (запалення всіх шарів стінки серця); **anacrotic** *adj* – анакротичний і **dicrotic** *adj* – дикротичний; **cardiac** *adj* – серцевий та **intracardiac** *adj* – внутрішньосерцевий; **glycemia** *n* – глікемія (наявність глюкози в крові) та **hyperglycemia** *n* – гіперглікемія.

Визначальною ознакою інтернаціональних термінологічних суфіксів, які функціонують у клінічній термінології фахової мови кардіології, є наявність семантичного значення, характерного саме для медичної галузі. Назви захворювань запального походження здебільшого утворюються за допомогою суфікса **-itis** (**mediastinopericarditis** – медиастиноперикард (запалення перикарда й довколишньої клітковини середостіння); **mesophlebitis** – мезофлебіт (запалення середньої оболонки вени); **polyangiitis** – ангіопатія (запалення багатьох кровоносних судин)), назви захворювань незапального характеру, патологічних станів і процесів утворюються переважно за допомогою суфіксів **-ismus**, **-ōsis**, **-iāsis** (**hyperorthocytosis** – гіперлейкоцитоз із нормальною лейкоцитарною формулою; **leucocytosis** – лейкоцитоз; **phlebectasis** – флебектазія, вен ектазія; **lymphoblastosis** – лімфатобластоз (наявність лімфатобластів у крові); **phlebismus** – розширення вен і венозний застій), а назви захворювань пухлинного характеру – за допомогою суфікса **-ōma** (**phlebangioma** – венозна аневризма;

plasmocytoma – плазмоцитома; **telangioma** – гемангіома, судинний невус; **angioma** – ангіома, судинна пухлина).

Варто зазначити, що в англійській фаховій мові кардіології зустрічаються терміноелементи-омофони (гр. *ὁμός* – однаковий і *φωνή* – звук), які мають однакове звучання, але різне написання і значення. Наприклад, **haem(at)** – кров: **hemorrhoea** *n* [гр. *αἷμα, αἵματος haima haimatos* кров] – сильна кровотеча й **hem(i)** – половина: **hemicardia** *n* [гр. *ἡμι hemi* в складних словах пів-, напів-, такий, що належить до однієї сторони] – 1. ліва чи права половина серця 2. недорозвиненість лівої чи правої половини серця, «двокамерне серце»; **my(o)** – м'яз: **myohemoglobin** *n* [гр. *μῦς μῦός mys, mysos* м'яз] – міоглобін, м'язовий гемоглобін, міогемоглобін і **mi(o)** – зменшення: **miosphygmia** *n* – дефіцит пульсу, симптом Джексона, **sten(stenosis)** – вузькість: **stenocardia** *n* – стенокардія, грудна жаба, звуження і **sthen** – сила: **asthenia** *n* – астенія, слабкість.

У таблиці 1 охарактеризовано найпоширеніші терміноелементи англійської фахової мови кардіології, вказано їх походження, статус, кількісне співвідношення та подано приклади вживання.

За результатами проведеного дослідження можемо зробити висновок, що в структурі термінів-комполітів АФМК найбільш продуктивними є такі терміноелементи грецького та латинського походження: **haem-** (19%), **card-** (7%), **-osis** (5%), **-cardia** (4%), **-aemia**, **angi-**, **arteri-**, **erythro-**, **-graphia**, **leuko-**, **thromb-** (3%), **-cyte**, **hyper-** (2,5%), **-meter**, **vas-** (2%). Варто звернути увагу на те, що складні терміни можуть містити від двох до чотирьох міжнародних елементів, але переважають такі, що містять у своєму складі два і три інтернаціональні компоненти: **angiolysis**, **endvenectomy**, **hemadostenosis**, **myeloblastemia**, **myocardiorrhaphy**, **normocytosis**, **postcapillary**, **vectorcardiography**. Отже, терміни-інтернаціоналізми посідають вагоме місце у творенні англійських термінів сфери кардіології, полегшуючи взаєморозуміння між медичними фахівцями та розвиток науково-технічних зв'язків між країнами в досліджуваній галузі, окрім того, з них легко утворити нові лексичні одиниці в тих випадках, коли з національних терміноелементів побудувати короткий і точний термін не вдається. Перспективою подальшого дослідження є більш детальний аналіз терміноелементів кардіології англійської мови, розподіл досліджуваних компонентів за структурно-семантичними групами й моделями та їх графічне оформлення.

Література

1. Беляєв Р.С. Поняття терміноелемента з погляду теорії номінації / Р.С. Беляєв // Мовознавство. – 1990. – № 3. – С. 64–65.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів / [О.М. Беляєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол]. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 495 с.

3. Кочан І.М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові : [монографія] / І.М. Кочан. – Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 519 с. – С. 35.
4. Лейчик В.М. О некоторых современных способах словообразования / В.М. Лейчик // Особенности словообразования в научном стиле и литературной норме. – Владивосток : ДВНЦ АН СССР, 1984. – С. 3–15. – С. 12.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : [термінологічна енциклопедія] / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
6. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / за ред. М.Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1994. – 414 с. – С. 158

Словники

1. Арнаудов Г.Д. Медицинская терминология на пяти языках: Latinum. Русский. English. Français. Deutch / Г.Д. Арнаудов. – 4-е русск. изд., испр. – София : Государственное издательство «Медицина и физкультура», 1979. – 943 с.
2. Ілюстрований медичний словник Дорланда : у 2 т. / голов. ред. П. Джуль, Б. Зіменковський. – Укр. пер. 29-го амер. вид. – Львів : Вид. дім «НАУТІЛУС», 2003. – Т. 1. – 2003. – С. 1–1354; Т. 2. – 2003. – С. 1355–2688.
3. Новий англо-український медичний словник / за ред. В.Л. Ривкіна, М.С. Бенюмовича. – К. : Арій, 2007. – 782 с.